

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

РАЗЛИЧНИ, НО РАВНИ? ЕТНИЧЕСКИТЕ НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

Илона Томова

По данни от преброяването в България от 2011 г. като етнически българи са се самоопределили 84,8% от населението в страната; като български турци – 8,8%; като роми – 4,9%. Тези първи резултати по етнически признак изненадаха специалистите, които очакваха значително по-голям дял на ромите като резултат от високия положителен прираст в групата. Експертните оценки, базирани на различни изчисления на естествения прираст, даваха основания да се очаква, че като изключим миграцията и запазим самоопределението на лицата такова, каквото е било през 2001 г., самоопределилите се като роми биха достигнали над 450 000 души през 2011 г. Данните от последното преброяване посочиха много по-малко число – едва 325 343 се бяха самоопределили като роми. Безспорно, голямо е отражението на миграционните процеси в тази най-млада група, но не по-маловажно е наблюдението, че ромите смятат, че са дискриминирани поради етническата си принадлежност и затова нарастващата част от тях предпочитат да се представят като членове на друга етническа група или да не се самоопределят. Въпреки това данните от последното преброяване показват запазване на тенденциите от предишните. Най-младата група¹ е тази на българските роми, в която децата и младите хора на възраст до 29 години съставляват 57,3% от състава ѝ. При българските турци делът на децата и младите хора бързо спада², но все пак надхвърля една трета (37,6%), а при етническите българи е едва над една четвърт – 28,1%. Възрастовите различия при трите най-големи етнически общности ще предопределят промените в етническия състав на страната в средносрочен и дългосрочен план. Във все

¹ Изчисленията, които правим на база „самоопределили се по етнически признак“, не са съвсем точни, тъй като най-голям дял на лицата, за които не знаем каква е етническата им група, са в най-младите възрасти.

² По данни от преброяването от 2011 г., децата на възраст от 0–9 г. са намалели най-много при българските турци – те съставляват 83,1% от броя на децата и младежите от 10 до 19-годишна възраст. При етническите българи съотношението между тези две възрастови групи е 86,5:100. Само при ромите групата на 0–9-годишните е по-голяма от следващата възрастова група, като съотношението между 0–9 и 10–19-годишните е 113,5:100. Очертаната през 2001 г. тенденция на най-голямо намаление на раждаемостта при турците се потвърждава и от данните на последното преброяване. Ромите остават групата с най-висока раждаемост в страната.

по-голяма степен качеството на живот ще се определя от трудовите ресурси на подрастващите в страната; ще зависи от образованието, квалификацията и трудовия етос на днешните и бъдещите деца от големите малцинствени общности и от процесите на социално включване на етническите малцинства във всички социални сфери.

В годините на постсоциализма бе преодоляна политиката на насилствена асимилация на малцинствените етнически групи в страната. Конституцията на Република България и новото законодателство декларираха равенството на българските граждани и изключването на дискриминацията въз основа на етническите и религиозните различия. Българските турци и мюсюлмани за първи път в историята на България участват в политическия живот, представени от „своя“ партия. Това им даде възможност да имат парламентарно участие като третата политическа сила от 1990 г. насам, пълноценно да участват в управлението на местните общности със значителен дял турци и мюсюлмани, а от 2001 г. до 2009 г. да участват пълноправно и в правителствата на страната със свои министри, заместник-министри и заемащи отговорни постове във всички централни органи на изпълнителната власт. Ромите участват в политическия живот на страната както чрез големите национални партии, така и посредством свои партии, но засега представителството им в парламента и в централните институции на държавната власт е незначително.

В посткомунистическия период драстично се увеличи социалното неравенство между големите етнически групи в страната, особено що се отнася до равнището на заетост, разпространението и дълбочината на бедността, образованието на децата и младите хора, достъпа до социални услуги, качеството на живот. По всички тези показатели ромската и турската общности са губещи в много по-голяма степен, отколкото етническите българи. Това заключение се базира на данните на Националния статистически институт и на всички сравнителни изследвания, представителни за трите общности в периода 1990–2010 г.

Данните за България от международното сравнително изследване на неравенствата EUREQUAL, проведено в девет европейски страни през 2007–2008 г., ни дават възможност да проследим как обективното неравенство в сферата на заетостта, доходите, образованието, жилищните условия, достъпа до услуги и качеството на живот се отразява върху оценките им за политическите и социалните промени, доверието в институциите, семейните и джендърните отношения, отношението към труда, разбирането за успех в живота и за начините за неговото постигане и върху социалните дистанции между групите. В повечето случаи данните от изследването ни позволяват да формулираме надеждни хипотези за разликите в нагласите на най-големите етнически общности, а не на твърди изводи, тъй като броят на изследваните турци и роми, попаднали в извадката, не е достатъчно голям и интервалът на стохастичната грешка нараства значително. Използването на данни от други изследвания, представителни за големите малцинствени групи, дават възможност да отсеем тези от тях, които имат най-висока степен на достоверност и да им дадем публичност.